

LETTERKUNDE

verrassend, maar nooit of te nimmer systematisch zichzelf gelijk. Het gevaar van een systematischen stijl is dat de auteur het systeem voortzet, zonder dat een equivalente gedachteninhoud er in is ondergebracht. Er gebeurt dan iets dergelijks als men bij zeer muzikale dichters wel eens aantreft: het voortzingen van het vers terwijl de woorden al geen wezenlijken inhoud meer hebben. Dat is het risico van den dichter en van den verteller. De ontaarde vormen van het systeem-Couperus kan men waarnemen in zijn romans *Psyche* en *Wereldvrede*, waarin de woorden zich in lichte rhythm en fraaie klankschakeeringen aaneenvoegen, terwijl de gedachteninhoud is verzwakt tot een bestanddeel van het derde plan. Het effectstelsel-Heijermans heeft veel navolging gevonden, vooral bij auteurs die gedachtenarmoede hadden te verbergen. Een kras staaltje van systeem-schrijverij leverde Arij Prins in *De Heilige Tocht*. Hoe sterker de persoonlijkheid van een auteur is, des te meer systeem kan hij velen zonder in leeg-woorden-schrijverij te vervallen. Schrijvers als Heijermans, Couperus, Coolen zijn op hun best wanneer zij in het vuur hunner gedachten alle systeem laten varen. *Van oude menschen* van Couperus is een prachtig en aangrijpend boek, dank zij het feit dat het geheel vrij is van de gemaniëerdheid van *Psyche* of *Wereldvrede*. Maar de meeste schrijvers zijn de dupe van hun systeem. Het wil ons voorkomen dat Antoon Coolen, één van onze vaardigste vertellers, langzaam maar zeker vastloopt in zijn vertelsysteem. Het systeem-Coolen bezit onbetwistbaar een aantal hoedanigheden die onmiddellijk innemen: een quasi nonchalanten zinsbouw, een quasi slordige interpunctie

— komma's waar men punten en punten waar men komma's verwachten zou — en een kinderlijke argeloosheid, die meermalen in verrassend contrast staat met den ernst en de tragedie van Coolen's onderwerpen. In het systeem-Coolen is de naïveteit met zulk een geslepenheid opgevoerd, dat wij ons meermalen afvroegen: is dit alles tóch niet echt, is dit niet werkelijk een kinderlijk mensch die met groote verbaasde oogen en een dosis gezond verstand de wereld inkijkt? Maar telkens wanneer wij ons weer gevangen wisten in het geraffineerde stijlsysteem van dezen verteller en bekoord werden door zijn lenige zinnen en slimme interpunctie, legden wij zijn werk uit handen: neen, dit is niet het leven, dit is schijn van leven, dit is onecht, vervalscht. Het toeval wilde dat wij dezer dagen Coolen's roman *De drie gebroeders* nog eens onder het oog kregen en bij de tweede lezing van dit akelig holle boek moest het ons van het hart: deze veelverteller is geen kunstenaar, maar een kunstemaker, gevaarlijk door zijn raffinement in het opdisschen van schijn voor werkelijkheid. Ook wat nu voor ons ligt, *Uit het kleine rijk*, kan ons niet bekoren, ofschoon wij moeten erkennen, telkens geboeid te zijn geweest door de wonderlijk innemende, glimlachende wijze van vertellen. Deze verhalen van een vader over zijn kinderen zijn charmant en toch... tóch kunnen wij ons achteraf niet onttrekken aan den indruk dat hier oorspronkelijk zuivere en diepe gevoelens werden uitgebuit terwille van een den lezer gerievend vertelsysteem. Voor a.s. moeders is het boekje om van te genieten. Maar leg dit nu eens naast hetgeen Aart van der Leeuw over kinderen verteld heeft, of naast Tsjip van Willem El-